

Dr. Öğr. Üyesi Malik Uğur DADAK

Dicle Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü
Diyarbakır/TÜRKİYE
ugurdadak@hotmail.com
ORCID

**MESNEVÎ NEŞİRLERİNDE
KULLANILAN ORTAK MESNEVÎ
NÜSHALARI**

COMMON MATHNAWI
MANUSCRIPTS USED IN
MATHNAWI PUBLICATIONS

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 05.02.2024	Received Date: 05.02.2024
Kabul Tarihi: 25.03.2024	Accepted Date: 25.03.2024
Yayımlanma Tarihi: 30.04.2024	Date Published: 30.04.2024

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Dadak, Malik Uğur, "Mesnevî Neşirlerinde Kullanılan Ortak Mesnevî Nüshaları", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 10, Sayı 20, Bahar 2024, s. 131-147.

Dadak, Malik Uğur, "Common Mathnawi Manuscripts Used in Mathnawi Publications", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 10, Volume 20, Spring 2024, p. 131-147.

10.28981/hikmet.1432334

Dr. Öğr. Üyesi Malik Uğur DADAK

MESNEVÎ NEŞİRLERİNDE KULLANILAN ORTAK MESNEVÎ NÜSHALARI
COMMON MATHNAWI MANUSCRIPTS USED IN MATHNAWI PUBLICATIONS

ÖZ

Bugünkü Afganistan'ın Belh şehrinde dünyaya gelen şair ve mutasavvıf Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Mesnevî-i Ma'nevî'si yazıldığı günden bu yana dikkatleri üzerine çeken bir eser olmuştur. Mesnevî'deki hikâyelerin akıcılığı, betimleyici özellikleri ve neticede vardığı kapsayıcılık ve bütünleştiricilik, bu eserin rağbet görmesinde ve çeşitli meclislerde okunmasında önemli rol oynamıştır. Bu denli ilgi duyulan bir eserin birden fazla nüshasına ihtiyaç duyulacağı herkesçe tahmin edilecektir. Bu hususta Mesnevî-i Ma'nevî'nin yüzlerce nüshasının olduğunu söylemek mümkündür.

Muhtelif Mesnevî-i Ma'nevî nüshaları incelendiğinde, söz konusu nüshalar istinsah edilirken mesnevî metnine müstensihlerce kimi zaman bilinçli, kimi zaman ise farkında olmadan müdahalelerde bulunduğu görülmektedir. Bu müdahalelerin, müstensihlerin dil bilgisine, kelime hazinesine, anlayış ve anlatım biçimleri gibi hususlara bağlı olarak gerçekleştiği aşikârdır. Bu noktada akıllara, "Mesnevî'nin kaleme alındığı en doğru haline sahip nüsha veyahut nüshalar hangileridir? Günümüzde ulaşılabilen mesnevî nüshalarında ne gibi değişiklikler ya da müdahaleler söz konusudur? Veyahut; muteber olarak anılan mesnevî nüshalarına en yakın nüshalar hangileridir?" gibi bazı sorular gelmektedir. Bu çalışmanın konusu, bu türden sorulara cevaplar arayan mesnevî araştırmacılarının kullandığı aynı mesnevî nüshalarını tespit etmektir. Mesnevîyle ilgili eserleri incelenen araştırmacılar Reynold Alleyne Nicholson, Abdülbâki Gölpinarlı, Muhammed Ali Muvahhid, Tevfik Subhânî, Abdülkerim Surûş ve Muhammed İsti'lâmî gibi bu alanda önde gelen çalışmalar yapmış araştırmacılar. Adı geçen araştırmacıların mesnevî neşirlerinin ilgili bölümleri tafsilatıyla incelenerek, neşirlerinde kullandıkları aynı mesnevî nüshaları tespit edilmiştir. İlaveten söz konusu nüshalar hakkında tavsiyelere yer verilmiş ve araştırmacıların bu konudaki görüşlerine de kısaca değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mesnevî-i Ma'nevî, Mevlânâ, Mesnevî-i Ma'nevî Nüshaları, Mesnevî Neşirleri.

ABSTRACT

Mathnawi, written by the poet and mystic Mawlânâ Jalâluddîn Rumi, who was born in Belh, Afghanistan, has been a work that has attracted attention since the day it was written. The fluency of the stories in Mathnawi, the descriptive features of its narration, and the comprehensiveness and integrativeness it achieved led to its popularity and reading in various assemblies. Everyone would guess that more than one copy of a work of such interest would be needed. In this regard, it is possible to say that there are hundreds of copies of Mathnawi.

If some manuscripts of Mathnawi are examined, it will be seen that while these manuscripts were being copied, the copyists sometimes consciously and sometimes unknowingly intervened in the Mathnawi text. It is obvious that these interventions took place depending on the knowledge of copyists' grammar and vocabulary and also styles of understanding and expression. At this point, some questions come to mind: "Which manuscript(s) have the most accurate form in which Mathnawi was written? What kind of changes or interventions are there in the Mathnawi manuscripts that are available today? Or: Which are the manuscripts closest to the Mathnawi manuscripts that are considered reliable?" The subject of this study is to identify the same manuscripts of Mathnawi used by Mathnawi researchers looking for answers to such questions. The researchers whose works on Mathnawi are examined are the researchers who have done leading studies in this field, such as Reynold Alleyne Nicholson, Abdülbâki Gölpinarlı, Muhammed Ali Muvahhid, Tevfik Subhânî, Abdülkerim Surûş and Muhammed İsti'lâmî. By examining the relevant sections of the Mathnawi publications of the mentioned researchers in detail, the same manuscripts of the Mathnawi that they used in their publications were identified. In addition, descriptions of the manuscripts are included and the researchers' opinions on this subject are briefly mentioned.

Keywords: Mathnawi-e Ma'navi, Mawlânâ, Manuscripts of the Mathnawi, Publications of Mathnawi.

Giriş

Mesnevî'nin yazma nüshaları üzerine çalışmalar yapan Reynold Alleyne Nicholson, Muhammed İsti'lâmî, Muhammed Ali Muvahhid, Tevfik Subhânî, Abdulkerim Surûş ve Abdülbâki Gölpınarlı gibi araştırmacılar çalışmalarında *Mesnevî*'nin birçok yazma nüshasıyla meşgul olmuşlar, Türkiye'de ve yurt dışında bulunan muhtelif yazma eser kütüphanelerindeki nüshaları yakından inceleme fırsatı elde etmişlerdir. Söz konusu araştırmacılar bilhassa Abdülbaki Gölpınarlı, Türkiye kütüphanelerinde korunan mesnevî nüshalarının birçoğunu yakından incelemiştir. Bu ve benzeri çalışmalar neticesinde, alanında uzman kişilerce gözden geçirilen birçok mesnevî nüshası tafsilatıyla incelenmiş, sınıflandırılmış ve tavsiflenerek kayıtlarda yerini almıştır. Araştırmacıların bu türden inceleme ve çalışmaları, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si hakkında çalışma yapmak isteyenler için önemli bir temel oluşturmuş, bu husustaki çalışmaların artarak sürdürülmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.

Yukarıda adı geçen mesnevî araştırmacıları hazırladıkları muhtelif çalışmaların bazılarında *Mesnevî-i Ma'nevî*'nin muteber nüshalarını tespit etmek, nüshalar arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemek, farklı mesnevî nüshalarındaki fazla veyahut eksik beyitleri belirlemek gibi çalışmalar hazırlamışlardır. Söz konusu araştırmacılar bu hususta kimi zaman *Mesnevî*'nin aynı nüshalarından, kimi zaman ise farklı nüshalarından yararlanmışlardır. Mevcut çalışmada bu nüshalara değinilirken araştırmacıların isimleri anılarak mevzu bahis neşirlerinden bahsedilecek ve kullandıkları nüshalar tanıtılacaktır. Aynı zamanda çalışmanın sonunda araştırmacıların kullandığı ortak mesnevî nüshaları da sıralanacaktır. Bu nüshalar tanıtılırken, araştırmacıların nüshalara atadıkları rumuzlara da yer verilecektir. Söz konusu rumuzlar nüshalardan hemen önce belirtilmiştir.

Reynold Alleyne Nicholson

İslam edebiyatı ve tasavvuf konularında çalışmaları olan R. A. Nicholson'ın Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si hakkındaki çalışmalarından birisi, on mesnevî nüshasını inceleyerek hazırladığı *The Mathnawî of Jalâlu'ddîn Rûmî* adlı neşridir (1, 3, 5. ciltler metin; 2, 4, 6. ciltler İngilizce tercüme; 7 ve 8. ciltler şerh). Nicholson bu neşirini hazırlarken başta beş mesnevî nüshasından yararlanmış (Karaismailoğlu, 2007, 21-23). Daha sonra Hellmut Ritter'in bilgilendirmesi üzerine Konya Mevlânâ Müzesi'nde bulunan 51 numaralı mesnevî nüshasından haberdar olmuştur. Ayrıca bazı yönlendirmelerle başka mesnevî nüshalarını da çalışmasına ilave ederek üçüncü defterin 2386. beytinden sonra 51 numaralı nüshayı esas almak üzere toplamda on adet nüshayı neşirini tamamlamıştır (Yıldız, 2008, 249-279).

R.A. Nicholson, neşrinde kullandığı nüshalara harfler atayarak nüshaları rumuzlandırmıştır. Söz konusu Mesnevî nüshaları, rumuzları ve istinsah tarihleriyle birlikte şunlardır:

- 1- **A** British Museum, Or 5602 (718 h.)
- 2- **B** Munich Staatsbibliothek Aumer Farsça Yazmalar Kataloğu Numara 35 (744 h.)
- 3- **L** Nicholson'ın kendi mülkiyetinde bulunduğunu ifade ettiği 341 yapraklı 7 Rebiu'l-ahir 843 h. tarihli nüsha.
- 4- **C** British Museum Or. 6438 (Nicholson nüsha özellikleri bakımından bu nüshanın istinsah tarihinin XIII. yüzyılın sonları ya da XIV. yüzyılın başları olduğunu öngörmüştür.)
- 5- **D** Munich Aumer Kataloğu, Numara 45 (706 h.)
- 6- **G** Konya Mevlânâ Müzesi, Numara 51 (677 h.)
- 7- **H** İstanbul'da özel bir mülkiyette bulunduğu belirtilen nüsha (687 h.)
- 8- **N** İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nafiz Paşa, Numara 670 (15 Rebiu'l-evvel 680 h.)
- 9- **K** Kahire, Hidiv/Mısır Kütüphanesi Farsça Kitaplar Kataloğu Numara 9166 (668 h.) Nüshanın sonundaki bilgiye göre bu nüsha hicri 668 tarihlidir. Ancak Nicholson ve Muvahhid, nüshanın doğru tarihinin hicri 768 olduğu kanaatindedirler (Muvahhid, 1397 hş., ön söz, 2. kısım, 18-19).
- 10- **P** Kahire Hidiv/Mısır Kütüphanesi Farsça Kitaplar Kataloğu Numara 6264 (670 h.) Bu nüshanın sonuna istinsah tarihi olarak Mevlânâ'nın vefatından yaklaşık on sekiz ay sonraya tesadüf eden 4 Safer 674 tarihi not edilmiştir. Nicholson, mesnevî neşrinin ön sözünde bu nüshanın istinsah tarihinin hicri 670 olması gerektiğini ifade etmiştir. Nüshanın bir kopyası Tahran Üniversitesi Merkezî Kütüphanesi'nde 2688 numarada yer almaktadır.

Nicholson, yukarıdaki mesnevî nüshalarına ek olarak, Ankaralı İsmail Rusûhî Efendi'nin şerhinden ve Mesnevî'nin Bulak baskısından da yararlanmıştı (Karaismailoğlu, 2007, 25.).

Abdülbâki Gölpınarlı

Gölpınarlı, *Mesnevî* ve Mevlânâ üzerine birçok çalışma hazırlamıştır. Gölpınarlı'nın bu çalışmalarından biri *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi* adlı eseridir. Yazar çalışmasını hazırlarken Konya Mevlânâ Müzesi'nde bulunan 51 numaralı Mesnevî nüshasını esas alarak toplamda on dört nüshadan yararlanmıştı.

Gölpınarlı'nın kullandığı mesnevî nüshaları şunlardır:

- 1- İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Halet Efendi numara 182 (tarihsiz)
- 2- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 2036 (tarihsiz)
- 3- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 2023 (tarihsiz)

- 4- Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi, numara 5547 (tarihsiz)
- 5- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 2008 (tarihsiz)
- 6- Bibliotheque National, Ancien Fond Pers, numara 265 (tarihsiz)
- 7- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 1193 (687 h.)
- 8- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 1457 (714 h.)
- 9- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 1177 (723 h.)
- 10- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 1113 (733 h.)
- 11- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 2024 (760 h.)
- 12- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 53 (784 h.)
- 13- Konya'da, Avukat Tahir Mıçır'ın şahsi kütüphanesindeki bir Mesnevî nüshası (759 h.)
- 14- Konya Mevlânâ Müzesi, numara 2026 (956 h.)

Muhammed İsti'lâmî

İrânlı mesnevî araştırmacısı İsti'lâmî, *Mesnevî-i Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî* isimli eserini hazırlarken çok sayıda mesnevî nüshasını inceledikten sonra, çalışmasında kullanmak üzere sadece dört mesnevî nüshasında karar kılmıştır. İsti'lâmî, bu nüshaların demirbaş numaralarını belirtmemiştir. Yalnızca nüshaların yer aldığı kütüphane isimlerine ve nüshaların istinsah tarihlerine yer vermiştir.

İsti'lâmî'nin çalışmasında kullanmak üzere seçtiği nüshalar şunlardır:

- 1- İsti'lâmî'nin "Konya'daki ikinci nüsha" diye ifade ettiği, tarihsiz bir mesnevî nüshası.
- 2- Kahire'de bulunan bir mesnevî nüshası (668 h.)
- 3- Konya Mevlânâ Müzesi 51 numaralı nüsha (677 h.).
- 4- Tahran Milli Kütüphanesi'nde bulunan bir mesnevî nüshası (715 h.)

Muhammed Ali Muvahhid

İrânlı araştırmacı Muhammed Ali Muvahhid, hazırladığı iki ciltlik neşri için toplam on bir mesnevî nüshasından yararlanmıştır. Muvahhid, beşi tarihli, üçü de tarihsiz toplamda sekiz nüshadan yola çıkarak çalışmasını hazırlamaya başlamıştır. Daha sonra çalışmasına üç nüsha daha ilave ederek on bir nüshayla neşrini tamamlamıştır. Bu nüshaların ilk sekizini ana nüshalar olarak, geriye kalan üç nüshayı ise yardımcı nüshalar olarak kullanmıştır. Son üç nüshayı neşrini hazırlarken ortaya çıkan farklılıkların çözümü için değerlendirmiştir. Muvahhid, kullandığı nüshalara harfler atayarak nüshaları tanımlamıştır. Bu harfler aracılığıyla nüshaların aidiyetine ve birbirlerinin devamı nüshalar olabileceğine dikkat çekmiştir.

Muhammed Ali Muvahhid'in çalışması için yararlandığı nüshalar rumuzlarıyla birlikte şunlardır:

- 1- و Konya Mevlânâ Müzesi'nden temin edilen tarihsiz bir nüsha. (Nüshanın numarası belirtilmemiştir. Tahminimizce Mevlânâ Müzesi'ndeki 2036 ya da 2038 numaralı nüshalardan biri olmalıdır)
- 2- ك İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hüsrev Paşa, numara belirtilmemiş, (tarihsiz)
- 3- و İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hüsrev Paşa, numara belirtilmemiş, (tarihsiz)
- 4- قم Kum, Merkez-i İhyâ'-i Mîrâs-i İslâmî Kütüphanesi, numara belirtilmemiş (tarihsiz)
- 5- • Kahire Hidiv/Mısır Kütüphanesi Farsça Kitaplar Kataloğu numara 6264 (674 h.)
- 6- ا Konya Mevlânâ Müzesi, Numara 51 (677 h.)
- 7- ج İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nafiz Paşa, numara belirtilmemiş (11 Safer 680 h.)
- 8- ن İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nafiz Paşa, numara 670 (15 Rebiu'l-evvel 680 h.)
- 9- قو İstanbul'da özel bir mülkiyette bulunan nüsha (687 h., Hellmut Ritter'in, Nicholson'a nüshanın sahibinin Zahir Efendi olduğunu söylediği nüsha)
- 10- قا Kahire, Hidiv/Mısır Kütüphanesi Farsça Kitaplar Kataloğu numara 9166 (Nüsha üzerindeki kayıtlara göre istinsah tarihi hicri 668; araştırmacılara göre hicri 768 istinsah tarihli olması gereken nüsha)
- 11- م İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Murat Molla, numara belirtilmemiş (695 h.)

Tevfik Subhânî

Subhânî, *Mesnevî-i Ma'nevî-i Celâleddîn Muhammed-i Mevlevî* adlı neşrini hazırlarken Konya Mevlânâ Müzesi 51 numaralı mesnevî nüshasını esas almak suretiyle, Nicholson ve Abdülbâki Gölpinarlı'nın mesnevî konusundaki çalışmalarından ve kendisinin hazırladığı *Neşr ve Şerh-i Mesnevî Şerîf-i Abdülbâki Gölpinarlı* adlı çalışmadan faydalanmıştır.

Abdulkerim Surûş

Abdulkerim Surûş, Konya Mevlânâ Müzesi 51 numaradaki mesnevî nüshasını esas almıştır. Buna ilaveten Nicholson'ın mesnevî neşrinden de yararlanmış ve *Mesnevî-i Ma'nevî (ber esâs-i nüsha-i Konya)* isimli çalışmasını hazırlamıştır.

Tüm bu mesnevî araştırmacıları hazırladıkları neşirlerinde birçok mesnevî nüshasını inceleyerek çalışmalarını şekillendirmiştir. Söz konusu araştırmacıların bazıları farklı ülkelerde olsalar bile inceledikleri ve yararlandıkları nüshaların bir kısmı aynıdır. Araştırmacıların birçok mesnevî nüshası içinden aynı birkaç nüshayı tercih ederek çalışmalarını şekillendirmeleri, söz konusu nüshaların mesnevî çalışmaları için ehemmiyetlerini gösterir niteliktedir.

Yukarıdaki başlıklarda adı geçen araştırmacıların neşirlerinde kullandıkları ortak mesnevî nüshaları tavsifleriyle birlikte şunlardır:

1- Konya Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Eserler Kütüphanesi, numara 1193

İstinsah Tarihi: 687 h. / 1288

Müstensih: Hasan b. Hüseyin el-Mevlevî

Nüshanın fiziki özellikleri: Ebadı; 24.8 cm x 17.7 cm – 18 cm x 13.8 cm; 25 str., nesih. Mesnevî'nin altı defterini hâvî. Mesnevî'nin altı defteri beş müstakil ciltte toplanmıştır. Her cildin yaprak sayısı farklıdır.

I. Defter:

Mukaddimenin başı (1b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ مَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ، هَذَا كِتَابُ الْمَثْوَى وَهُوَ أَصُولُ أَصُولِ الدِّينِ فِي كَشْفِ اسْرَارِ
الرُّصُولِ وَالْيَقِينِ وَهُوَ فَهْمُ اللَّهِ الْأَكْبَرِ وَ...

Sonu (2a):

...وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَصَلَّى اللَّهُ عَلَي سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ أَجْمَعِينَ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ.

Metnin başı (2b):

بشنو این نی چون شکایت می کند از جداییها حکایت می کند

Sonu (47b):

صبر آرد آرزو را نه شتاب صبر کن والله اعلم بالصواب

II. Defter:

Mukaddimenin başı (1b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ مَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ، بَيَانُ بَعْضِي مِنْ حِكْمَتِ تَأْخِيرِ ابْنِ مَجْد...
...يُحِبُّهُمْ تَمَامَسْتِ يَجِبُونَهُ كَدَامَسْتِ.

Sonu (1b):

Metnin başı (2a):

مدتی این مثنوی تأخیر شد مهلتی بایست تا خون شیر شد

Sonu (42b):

قوم دیگر ناپذیرا ترش و خام ناقصان سرمدی تم الکلام

III. Defter:

Mukaddimenin başı (1b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ مَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ، الْحَكْمُ جُنُودُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ يَقْوَا بِهَا أَرْوَاحَ الْمُرِيدِينَ...

Sonu (2a):

...و الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.

Metnin başı (2b):

ای ضیا الحق حسام الدین بیار این سیم دفتر که سنت شد سه بار

Sonu (56b):

گر تو خواهی باقی این گفت و گو ای اخی در دفتر چارم بگو

IV. Defter:

Mukaddimenin başı (1b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ بِهِ نَسْتَعِينُ، الظعن الرابع الى احسن المرافق واجل المنافع...

Sonu (2a):

...ووصلى الله على محمدٍ و على جميع الانبياء و المرسلين آمين يارب العالمين.

Metnin başı (2b):

ای ضیاء الحق حسام الدین توی که گذشت از مه بنورت مثنوی

Sonu (46a):

آینه نبود منافق باشد او این چنین آینه را هرگز مجو

V. Defter:

Mukaddimenin başı (46b):

در بیان آنکه شریعت همچو شمع است...

Sonu (47a):

...شریعت علم است طریقت عمل است حقیقت الوصول الى الله فمن كان يَرْجُو لقاء رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَاللَّهُ اعْلَم.

Metnin başı (47b):

شه حسام الدین کی نور انجمست طلب آغاز سفر پنجم است

Sonu (100a):

زان نشد فاروق را زهری کزند که بُد آن تریاق فاروقیش قند

VI. Defter:

Mukaddimenin başı (1b):

سَمِ اللَّهُ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَ بِهِ نَسْتَعِينُ، مجلد ششم از دفتر های مثنوی...

Sonu (1b):

...ما حجب به المحجوبين أمين يارب العالمين.

Metnin başı (2a):

ای حیات دل حسام الدین بسی میل می جوشد بقسم سادسی

Sonu (58b):

در دل من آن سخن زان میمنه ست زانک از دل جانب دل روزنه ست

Ferağ Kaydı (58b):

تمّ المثنوی الهادی الی صراط بعون الله وحسن توفیقه علی ید اضعف الخلاق حسن بن الحسین المولوی رحم الله لکاتبه و لقارئه و لمستمعه و لمن نظر فیه یوم الخمیس فی الرابع من شهر شوال سنه سبع و ثمانین و ستمائة آمین یا رب العالمین.

Konya Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 1193 demirbaş numaralı bu nüshayı R. A. Nicholson (H rumuzuyla), Muhammed Ali Muvahhid (قو rumuzuyla) ve Abdülbâki Gölpınarlı neşirlerinde kullanmışlardır. Nicholson yukarıda adı geçen neşrinin ön sözünde bu nüsha için Hellmut Ritter'in kendisine nüshanın sahibinin Zahir Efendi olduğu bilgisini verdiğini söylemiştir. Muhammed Ali Muvahhid hazırladığı neşrinin ön sözünde bu nüsha hakkında ayrıntılı değerlendirmelerde bulunmuştur.

2- İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nafiz Paşa, numara 670

İstinsah Tarihi: 15 Rebiu'l-evvel 680 h / 4 Temmuz 1281

Müstensih: İsmail b. Süleyman b. Muhammed el-Hâfız el-Kayserî

Nüshanın fiziki özellikleri: Ebadı; 22 cm x 45 cm – 16.5 cm x 11.3 cm; 130 yk., 17 str., nesih. Mesnevî'nin birinci defterini hâvî. Nüshanın dibacesi yoktur.

Başı (1b):

بشنو این نی چون شکایت می کند از جدایی ها حکایت می کند

Sonu (130a):

صبر آرد آرزو را نی شتاب صبر کن والله اعلم بالصواب

Ferağ Kaydı (130a):

تمت المجلد الاول من المثنوی بعون الله وحسن توفیقه علی ید العبد الفقیر المذنب المحتاج الی رحمة الله تعالی إسماعیل بن سلیمان بن محمّد الحافظ القیصری احسن الله عاقبته فی منتصف ربیع الاول سنة ثمانین و ستمائة والحمد لولیه الصلاة والسلام علی نبیه محمّد وآله اجمعین.

Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde yer alan 670 demirbaş numaralı bu nüshayı Reynold A. Nicholson (N rumuzuyla) ve Muhammed Ali Muvahhid (ن rumuzuyla) kullanmıştır.

3- Konya Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Eserler Kütüphanesi, numara 51

İstinsah Tarihi: 677/1278

حکمت - Hikmet

Müstensih: Muhammed b. Abdullah el-Konevî el-Mevlevî

Müzehhip: Muhlis b. Abdullah el-Hindî

Nüshanın fiziki özellikleri: Ebadı; 49.7 cm x 32.2 cm – 39.4 cm x 26 cm., 325 yk., 29 str., Selçuk neshi. Şemseli ve köşebentli meşin cilt içinde. Mesnevî'nin altı defterini hâvî.

I. Defter:

Mukaddimenin başlangıcı (6b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا كِتَابُ الْمَثْنَى وَهُوَ أَصُولُ أَصُولِ الدِّينِ فِي كَشْفِ اسْرَارِ الوُصُولِ وَالْيَقِينِ وَهُوَ فَفَهُ
اللَّهُ الْاَكْبَرُ وَ...

Sonu (7a):

...حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ.

Metnin başı (7b):

بشنو این نی چون شکایت می کند از جداییها حکایت می کند

Sonu (52b):

صبر آرد آرزو را نه شتاب صبر کن والله اعلم بالصواب

II. Defter:

Mukaddimenin başı (55b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بَيَانُ بَعْضِي مِنْ حِكْمَتِ تَأْخِيرِ آيِنِ مَجْلَدِ...

Sonu (57a):

...يحبهم تمامست يحبونه كدامست.

Metnin başı (57b):

مدتی این مثنوی تأخیر شد مهلتی بایست تا خون شیر شد

Sonu (97a):

قوم دیگر ناپذیرا ترش و خام ناقصان سرمدی تم الکلام

III. Defter:

Mukaddimenin başı (100b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَكْمُ جُنُودُ اللَّهِ يَقْوَى بِهَا أَرْوَاحُ الْمُرْدِينِ...

Sonu (102a):

...فمن بد له بعد ماسمعه فأتا على الذين يبدلونه ان الله سميع عليم.

Metnin başı (102b):

ای ضیا الحق حسام الدین بیار این سوم دفتر که سنت شد سه بار

Sonu (158b):

ای اخی در دفتر چارم بجو کر تو خواهی باقی این گفت وگو

IV. Defter:

Mukaddimenin başı (161b):

بسم الله الرَّحْمَن الرَّحِيمِ الطَّعَن الرَّابِعِ إِلَى أَحْسَنِ الْمَرَابِعِ وَأَحْلَ الْمَنَافِعِ...

Sonu (163a):

...وَصَلَّ اللهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

Metnin başı (163b):

ای ضیاء الحق حسام الدین توی که گذشت از مه بنورت مثنوی

Sonu (207b):

آینه نبود منافق باشد او این جنین آینه تاتوانی مجو

V. Defter:

Mukaddimenin başı (211b):

بسم الله الرَّحْمَن الرَّحِيمِ وَبِهِ نَسْتَعِينُ وَعَلَيْهِ نَتَوَكَّلُ...

Sonu (211b):

...وَأَلِهِ وَصَحْبِهِ وَعَثَرَتِهِ وَسَلَّم تَسْلِيمًا.

Metnin başı (212b):

شه حسام الدین که نور انجمست طلب آغاز سفر پنجمست

Sonu (265b):

زان نشد فاروق را از هری گزند که بُد آن تریاق فاروقیش قند

VI. Defter:

Mukaddimenin başı (268b):

بسم الله الرَّحْمَن الرَّحِيمِ مَجْلَدِ ششمِ مِنْ دَفْتَرِ هَآئِهِ مَثْنَوِي...

Sonu (270a):

...مَا حَجَبَ بِهِ الْمُحْجُوبِينَ آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

Metnin başı (270b):

ای حیات دل حسام الدین بسی میل می جوشد بقسم سادسی

Sonu (325b):

در دل من آن سخن زان میمنهست زانک از دل جانب دل روزنهست

Ferağ Kaydı (325b):

تم الكتاب المثنوی الهادی الى الصراط السوی والحمد لله على إتمامه والصلوة والسلام على محمد نبيه خيرة رسله وخيرنامه على يدالعبد الضعيف الفقير المحتاج الى رحمته ربه محمد بن عبدالله القونوی الولدی و كان استنساخ من النسخة الاصلية المقروءة المصححة المهذبة المنقحة على حضرت الشيخ مؤلفه و حضور خليفتم

و خلفه في مجالس عدة قدس الله سره العزيز و ادام نعمة بقاء وجودهما على المسلمين آمين يارب العالمين يوم الاثنين من شهر الله الاصم رجب سنة سبع و سبعين و ستمائه و رحم الله من قرأ و طالع و نظر فيه و انتفع و دعاء لكتابه و واقفه بالخير.

Yukarıda tavsifiyle birlikte sunulan, Konya Mevlânâ Müzesi 51 numarada kayıtlı mesnevî nüshasını R. A. Nicholson (G rumuzuyla), Muhammed Ali Muvahhid (I rumuzuyla), Abdülbâki Gölpınarlı, Tevfik H. Subhânî, Abdulkerim Surûş ve Muhammed İsti'lâmî neşirlerinde ve diğer bazı çalışmalarında kullanmışlardır. Bu araştırmacılardan bazıları söz konusu nüshaya çalışmasına başladıktan kısa bir süre sonra rastlamışken, kimisi çalışmasının başında bu nüshayı esas almak suretiyle neşirini hazırlamıştır. Adı geçen araştırmacıların neşirlerindeki açıklamaları incelendiğinde, araştırmacıların söz konusu nüshanın muteberliği konusunda aynı görüşte oldukları anlaşılmaktadır. Araştırmacıların çalışmalarını bu nüsha ekseninde şekillendirdikleri göz önünde bulundurulursa, Konya Mevlânâ Müzesi Müzeli Yazma Eserler Kütüphanesi numara 51'de kayıtlı Mesnevî nüshasının, mesnevî çalışmaları için tercih edilebilir önemli bir nüsha olduğu hususunda araştırmacılarca fikir birliği olduğu görülecektir.

4- Kahire Hidiv/Mısır Kütüphanesi Farsça Kitaplar Kataloğu numara 6264

İstinsah Tarihi: 674/1275

Nüshanın fiziki özellikleri: Ebadı; 18 cm - 17cm, 99 yk., 17 str., nesih. Mesnevî'nin altıncı defteri. Bu nüshanın bir kopyası da Tahran Üniversitesi Merkezî Kütüphanesi'nde 2688 numarada bulunmaktadır.

VI. Defter:

Mukaddimenin başı (1b):

بسم الله الرحمن الرحيم مجلد ششم از دفتر های مثنوی...

Sonu (1b):

...ما حجب به المحجوبين آمين يارب العالمين.

Metnin başı (1b):

میل می جوشد بقسم سادسی

ای حیوة دل حسام الدین بسی

Sonu (99a):

زانک از دل جانب دل روزنهست

در دل من آن سخن زان میمنهست

Ferağ Kaydı (99a):

فرغ من تخريره رابع من صفر سنة اربع و سبعين و ستمائة، و الحمد لله رب العالمين.

Kahire'de Hidiv/Mısır Kütüphanesi Farsça Kitaplar Kataloğu'na 6264 demirbaş numarasıyla ve ayrıca Tahran Üniversitesi Merkezî Kütüphanesi'nde 2688 numarada kayıtlı olan bu nüshayı Reynold A. Nicholson (P rumuzuyla) ve Muhammed Ali Muvahhid (o rumuzuyla) kullanmıştır. Muvahhid bu nüshanın

istinsah tarihi konusunda ferağ kaydında yazılı hicri 674 tarihini kabul ederken Nicholson Mesnevî'nin son beyitlerinin yazım tarihi ile bu nüshanın yazım tarihi arasındaki zaman farkının on sekiz ayı pek de geçmemesi lazım geldiğini ifade ederek, nüshanın istinsah tarihinin hicri 670 olması gerektiği yönündeki görüşüne neşrinin ön sözünde yer vermiştir.

5- Kahire, Hidiv/Mısır Kütüphanesi Farsça Kitaplar Kataloğu numara 9166

İstinsah Tarihi: 668/1270

Müstensih: Muhammed b. İsa el-Hafız El-Mevlevî el-Konevî

Nüshanın fiziki özellikleri: 256 yk., 29 str., nesih. Mesnevî'nin altı defterini hâvî. Nüshanın bazı defterlerinin mukaddimleri yoktur.

I. Defter:

Mukaddimenin başı (1b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا كِتَابُ الْمَثْنَى وَهُوَ أَصُولُ أَصُولِ الدِّينِ فِي كَشْفِ اسْرَارِ الوُصُولِ وَالْبِقِينِ وَهُوَ فَفَهُ
اللَّهُ الْاَكْبَرُ وَ...

Sonu (2a):

...حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ.

Metnin başı (2b):

بشنو این نی چون شکایت می کند از جداییها حکایت می کند

Sonu (40a):

صبر آرد آرزو را نی شتاب صبر کن والله اعلم بالصواب

II. Defter:

Mukaddimenin başı (40b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بَيَانِ بَعْضِي مِنْ حِكْمَتِ تَأْخِيرِ اَيْنِ مَجْلَدِ...

Sonu (40b):

...و نسبت او ببنده مجازست یحبهم تمامست یهبونه کدامست.

Metnin başı (41a):

مدتی این مثنوی تأخیر شد مهلتی بایست تا خون شیر شد

Sonu (75a):

قوم دیگر ناپذیرا ترش و خام ناقصان سرمدی تم الکلام

III. Defter:

Mukaddimenin başı (75b):

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِحُكْمِ جُنُودِ اللَّهِ يَقْوَا بِهَا ارواح المردین...

Sonu (76a):

حکمت - Hikmet - ڪت

... وَصَلَّ اللَّهُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ اِجْمَعِينَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

Metnin başı (76b):

ای ضیاء الحق حسام الدین بسی آین سوم دفتر که سنت شد سه بار

Sonu (121b):

گر تو خواهی باقی این گفت و گو ای اخی در دفتر چارم بجو

IV. Defter:

Mukaddimenin başı (122a):

بسم الله الرحمن الطعن الرابع الى احسن المراجع واجل المنافع...

Sonu (122a):

...ووصلَّى اللهُ على سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الْأَكْرَمِينَ وَعلى جَمِيعِ الْأَنْبِيَاءِ وَ الْمُرْسَلِينَ آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

Metnin başı (122b):

ای ضیاء الحق حسام الدین توی که گذشت از مه بنوره مثنوی

Sonu (159b):

آینه نبود منافق باشد او این چنین آیینه تا توانی مجو

V. Defter:

Mukaddimenin başı (159b):

در بیان آنکه شریعت همچو شمع است...

Sonu (159b): Yazılar silik olduğu için okunamıyor.

Metnin başı (159b):

شه حسام الدین که نور انجمست طالب آغاز سفر پنجمست

Sonu (207a):

زان نشد فاروق را زهری گزند که بُد آن تریاق فاروقیش قند

VI. Defter:

Mukaddimenin başı (207b):

مجلد ششم است از دفترهای مثنوی...

Sonu (207b):

...ما حجب به المحجوبين آمين يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.

Metnin başı (207b):

ای حیاة دل حسام الدین بسی میل می جوشد بقسم سادسی

Sonu (256a):

آبِ جان را ریز اندر بحر جان تا شوی دریای بی حد و گران

Ferağ Kaydı (256a):

تمت كتابة هذه الأسرار الالهية بحسن توفيقه في اواخر شهر الله المبارك شعبان سنة ثمان وستين وستمائة على يد العبد الحقير الفقير الراجي إلى رحمة ربه الغني القدير محمد بن عيسى الحافظ المولوي القونوي غفر الله له و لوالديه و لجميع المسلمين أجمعين آمين.

Kahire, Hidiv/Mısır Kütüphanesi Farsça Kitaplar Kataloğu'nda numara 9166'da kayıtlı ve ferağ kaydına göre hicri 668 tarihli olan bu mesnevî nüshasından Muhammed İsti'lâmî, R. A. Nicholson (K rumuzuyla) ve Muvahhid (قا rumuzluyla) istifade etmişlerdir. Araştırmacılar nüshanın istinsah tarihiyle ilgili olarak ferağ kaydında görülenin aksine hicri 768 tarihinin geçerli olduğunu neşirlerinde delilleriyle ifade etmişlerdir. Bu hususa kısaca değinmek gerekirse, Nicholson hicri 768 tarihinin müstensih tarafından kazara 668 olarak yazıldığını ve aslında nüshanın 768 tarihli olduğunun izlerinin açıkça görüldüğünü; Muvahhid bu nüshanın müstensihinin VIII. yüzyılda yaşadığını ve bu müstensihe ait VIII. yüzyılda yazılmış başka nüshaların da olduğunu; Muhammed İsti'lâmî ise bu nüsha hakkında incelemeleri bulunan Muctebâ Mînovî ve Furûzânfer'in ifadelerini dayanak göstererek söz konusu nüshanın istinsah tarihinin hicri 768 olması gerektiğini neşirlerinde ifade etmişlerdir.

Sonuç

Yukarıda isimleri ve neşirleri sunulan mesnevî araştırmacılarının kullandığı mesnevî nüshalarının farklı ülkelerdeki kütüphanelerden temin edildiği ve nadiren de kişilerin şahsi kütüphanelerinde bulunan mesnevî nüshalarından oluştuğu görülmektedir. Farklı ülkelerde farklı yaşam ve çalışma biçimlerine sahip araştırmacıların, *Mesnevî* söz konusu olunca, yüzlerce *Mesnevî* nüshası arasından aynı *Mesnevî* nüshalarını tercih ederek ortak nüshalar üzerinden çalışmalar yapması dikkat çekmektedir. Bu husus, araştırmacıların bakış açılarıyla ilgili olabileceği gibi temin ettikleri nüshaların ehemmiyetiyle de ilgili olabilir. Bunların yanı sıra nüshaların ulaşılabilir olması, aynı kaynak kişinin yönlendirmesi, nüshadaki yazı stillerinin okumada kolaylık imkânı sağlaması gibi nedenler de ortak nüshalardan yararlanma konusunda yönlendirici nedenlerden sayılabilir.

Araştırmacılar mesnevî neşirlerini hazırlarken mesnevîyle ilgili önceki mesnevî çalışmalarından ve şerhlerden de yararlanmış ve bu bilgilere eserlerinde değinmişlerdir. Böylece çalışmaları esnasında karşılaştıkları ihtilaf veya problemleri, önceki araştırmacıların ortaya koyduğu fikir ve sonuçlarla karşılaştırarak çalışmalarına yön vermişlerdir.

Mesnevî araştırmaları konusunda önde gelen altı araştırmacının neşirleri incelendiğinde araştırmacıların otuzdan fazla mesnevî nüshasını gözden geçirdikleri görülmektedir. Bu nüshaların içinde istinsah tarihleri bilinenlerin çoğunlukla 13. yüzyılda istinsah edilmiş nüshalar olduğu görülmektedir. Nüshalardan bazıları *Mesnevî*'nin altı defterini de ihtiva ederken bazıları *Mesnevî*'nin tek defterinden ibarettir. Araştırmacılar neşirleri için kütüphane bilgileri yukarıda ayrıntısıyla verilen beş aynı nüshayı kullanmışlardır. Bunlardan ikisi Konya Mevlânâ Müzesi Yazma Eserler

Kütüphanesi'nde, biri Süleymaniye Kütüphanesi'nde, diğer ikisi ise Kahire'de Hidiv/Mısır Kütüphanesi'nde yer almaktadır. Bu beş nüsha içinde mesnevî çalışmaları için esas alınabilirliği hususunda fikir birliği olduğu görülen nüsha, Konya Mevlânâ Müzesi'nde 51 numara ile kayıtlı hicri 677 tarihli mesnevî nüshasıdır. Bu nüshadan yararlanan araştırmacılar, söz konusu nüshayı mesnevî çalışmaları için güvenilir olarak kabul etmektedirler. Yukarıdaki sayfalarda ifade edildiği üzere Nicholson'ın, neşrini *Mesnevî*'nin üçüncü defterinin 2386. beytine kadar hazırlamışken, Hellmut Ritter'in bilgilendirmesiyle kaldığı yerden itibaren (üçüncü defterin 2386. beyitinden itibaren) 51 numaralı nüshayı esas almak üzere çalışmasını sürdürmesi bu görüşe somut delillerden biri olarak görülebilir.

Araştırmacılar beş nüshadan ikisinin istinsah tarihi hakkında farklı görüşler bildirmişlerdir. Bu nüshalar, Kahire Hidiv/Mısır Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu'nda yer alan 6264 numaralı ve 9166 numaralı nüshalardır. 6264 numaralı mesnevî nüshasıyla ilgili olarak Muvahhid, bu nüshanın istinsah tarihi konusunda ferağ kaydında yazılı hicri 674 tarihini doğru tarih olarak kabul ederken Nicholson *Mesnevî*'nin son beyitlerinin yazım tarihi ile bu nüshanın yazım tarihi arasındaki zaman farkının on sekiz ayı pek de geçmemesi gerektiğini öne sürerek nüshanın istinsah tarihinin hicri 670 olduğunu ifade etmiştir. 9166 numaralı mesnevî nüshası için ise Nicholson hicri 768 tarihinin müstensih tarafından yanlışlıkla 668 olarak yazıldığını, nüsha özellikleri incelendiğinde nüshanın istinsah tarihinin 768 olması gerektiğinin açıkça görüldüğünü ifade etmiştir. Muvahhid bu nüshanın müstensihine ait VIII. yüzyılda yazılmış başka nüshaların da olduğunu delil göstererek nüshanın istinsah tarihinin 768 olması gerektiğini savunmuştur. Muhammed İsti'lâmî ise bu nüshanın istinsah tarihi hakkında incelemeleri bulunan Muctebâ Mînovî ve Furûzânfer'in ifadelerini kanıt göstermiştir. Neticede Kahire Hidiv/Mısır Kütüphanesi'nde 9166 numarada kayıtlı mesnevî nüshasının ferağ kaydında yazan hicri 678 tarihinin yanlış olduğu, doğru tarihin hicri 768 olması gerektiği araştırmacılar tarafından ifade edilmiştir.

Bu çalışmada tavsiflerine yer verilen her nüshanın bir kopyası ilgili kütüphaneden temin edilip incelendikten sonra çalışmaya eklenmiştir. Bazı nüshaların tavsifleri hazırlanırken Abdülbâki Gölpınarlı'nın *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*'na, Nihat M. ÇETİN'in "Mesnevî'nin Konya Kütüphanelerindeki Eski Yazmaları" isimli makalesine ve Ahmed ATEŞ'in *İstanbul Kütüphanelerinde Farsça Manzum Eserler* adlı çalışmasına başvurulmuştur.

Kaynakça

- Belhî, Celâleddîn Muhammed. *Mesnevî-i Ma'nevî*. nşr. Muhammed Ali Muvahhid. 2 Cilt. Tahran: Hermes Yayınları, 1397 Hicrî.
- Belhî, Celâleddîn Muhammed. *Mesnevî-i Ma'nevî* (ber esâs-i nusḥa-i Konya, be-taḥîḥ ve pişgoftâr-i Abdulkerîm-i Surûş. 2 Cilt. Tahran: Şirket-i İntişârât-i İlmî ve Ferhengî, 1375 Hicrî.

- Dadak, Malik Uğur. “Mesnevî Neşirleri ve Araştırmacıların Mesnevî Yazma Nüshaları Hakkındaki Tespitleri”. *Mevlânâ Araştırmaları-7*. ed. Adnan Karaismailoğlu-Yakup Şafak. 205-219. Ankara: Akçağ, 2021.
- Dadak, Malik Uğur. “Mesnevî Araştırmacılarının İstifade Ettiği Ortak Mesnevî Nüshaları”, *Mevlânâ'nın Düşünce Dünyası ve Anadolu Erenleri (Özet Kitapçığı)*, ed. Abdulalim Adıgüzel- Mehmet Salih- Rıdvan Yılmaz. 158, 159. Ağrı: Rûmî Yayınları, 2023.
- Dadak, Malik Uğur. *XIII. – XIV. Yüzyıl Mesnevî Yazma Nüshaları ve Manisa İl Halk Kütüphanesi 2648 Numaralı Mesnevî Nüshası*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi (Ortak Dr. Programı), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*. 2 Cilt. İstanbul: İnkılap ve Aka Basımevi, 2. Basım, 1981.
- Gölpınarlı, Abdülbâki. *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu, I-IV*. Ankara: 1967-1994.
- Karaismailoğlu, Adnan, “R.A. Nicholson’un Mesnevî Neşri ve Yeni Mesnevî Neşirleri”, *Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Mayıs 2007), 21-33.
- Rûmî, Mevlânâ Celâleddîn. *Mesnevî-i Mevlânâ Celâleddîn Muhammed-i Belhî*. nşr. Muhammed İst’ilâmî. 7 Cilt. Tahran: Sohen Yayınları, 10. Basım, 1393 Hicrî.
- Rûmî, Mevlânâ Celâleddîn. *The Mathnawî of Jalâlu’ddîn Rûmî*. nşr., trc., şerh. Reynold A. Nicholson. 8 Cilt. London: Luzac, 1925-1940.
- Subhânî, Tefvîk H. *Mesnevî-i Ma’nevî-i Celâleddîn Muhammed-i Mevlevî* (ez rûy-i nüsha-i 677 h.). Tahran: Sâzman-i Çâp ve İntişârât, 1374 Hicrî.
- Yıldız, Ekrem. “The Mathnawî of Jalâlu’ddîn Rûmî’ye Ön söz (I)”. çev. Ekrem Yıldız. *Mevlâna Araştırmaları-2*. ed. Adnan Karaismailoğlu. 249-279. Ankara: Akçağ, 2008.
- KTSV, “Klasik Türk Sanatları Vakfı”. Erişim 22 Aralık 2023. <http://www.ktsv.com.tr/sanat/8-cilt>
- Türkiye Yazma Eserler Kurulu Başkanlığı. Erişim 10 Ocak 2024. <https://www.yazmalar.gov.tr>